

Bogusława Dorota Gołębnik

Uniwersytet Dolnośląski DSW; Polska

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6163-5208>

Zbigniew Kwieciński. Twórca i wieloletni redaktor *Forum Oświatowego*

Abstrakt: W artykule przedstawiono sylwetkę i dorobek naukowy Profesora Zbigniewa Kwiecińskiego w kontekście współ(u)tworzenia i wieloletniego redagowania czasopisma naukowego *Forum Oświatowe* (FO) wpisanego w działalność Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego po 1989 roku. Studium oparte jest na jakościowej analizie 37 tomów obejmujących 71 numerów czasopisma oraz innych danych zastanych, głównie innych publikacji dotyczących działalności Towarzystwa. Główną kategorią organizującą zarówno analizy, jak i interpretacje materiału jest wdzięczność w rozumieniu filozofii moralności ujmującej obowiązek okazania wdzięczności w kategoriach relacji między darczyńcą i obdarowanymi przy uwzględnianiu zarówno motywów obu stron, jak i okoliczności wyświadczenia dobra.

Po wprowadzeniu w kontekst osadzenia czasopisma w działalność Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego po transformacji ustrojowej 1989 roku rekonstruowane są kolejne okresy kierowania czasopismem przez Profesora Kwiecińskiego naznaczone zaangażowaniem Redaktora w rewitalizację krajowego dyskursu edukacyjnego w dialogu z przedstawicielami pedagogiki, innych nauk społecznych, szeroko rozumianej humanistyki oraz nauczycieli. Całość zamyka szkic kontynuacji dzieła przez spadkobierców, czyli przez aktualną Redakcję.

Słowa kluczowe: pedagog krytyczny, polifonia, Polskie Towarzystwo Naukowe, czasopismo naukowe, dziedzictwo, zmiana społeczno-kulturowa, edukacja, wdzięczność

Kontakt:	Bogusława Dorota Gołębiak boguslawa.golebniak@dsw.edu.pl
Jak cytować:	Gołębiak, B.D. (2024). Zbigniew Kwieciński. Twórca i wieloletni redaktor <i>Forum Oświatowego</i> . <i>Forum Oświatowe</i> , 38(2), 53–65. https://doi.org/10.34862/fo.2024.2.4
How to cite:	Gołębiak, B.D. (2024). Zbigniew Kwieciński. Twórca i wieloletni redaktor <i>Forum Oświatowego</i> . <i>Forum Oświatowe</i> , 38(2), 53–65. https://doi.org/10.34862/fo.2024.2.4

WPROWADZENIE

W tekście przedstawiono dziedzictwo Profesora Zbigniewa Kwiecińskiego – pedagoga, krytycznie zaangażowanego w budowę nowoczesnie pojmowanej pedagogiki jako dyscypliny naukowej przez pryzmat Jego autorskiego wkładu w proces tworzenia przez ćwierć wieku bycia redaktorem naczelnym, w kontekście wpisywania (się) czasopisma *Forum Oświatowe* w rozwój debaty oświatowej w Polsce po 1989 roku z udziałem nie tylko przedstawicieli nauki, ale i innych, otwartych na zmianę społeczno-kulturową *via* edukacja, środowisk opiniodawczych oraz nauczycieli-praktyków.

W studium opartym na jakościowej analizie 37 tomów obejmujących 71 numerów czasopisma oraz tzw. danych zastanych, czyli innych publikacji dotyczących działalności Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, główną kategorią organizującą zarówno analizy, jak i interpretacje ponownego „czytania” numerów czasopisma wydawanych w zmieniającym się czasie i miejscach z obecnej naznaczonej odejściem Profesora perspektywy, jest wdzięczność w rozumieniu filozofii moralności. Spośród trzech najczęściej występujących w tym nurcie sposobów opisywania relacji wdzięczności „jako obowiązku spłaty długu, jako odpowiedniej emocji oraz jako cnoty” relevantną wydaje się propozycja uzupełnienia istoty teorii długu o elementy psychologiczne. „Na warunki powstania moralnego obowiązku okazania wdzięczności – pisze Filip Niemczyk – składają się zarówno motywy obu stron, jak i okoliczności wyświadczenia dobra”. Przekonują argumenty, że „egoistyczna motywacja, przymus czy też przypadkowość obdarowania uniemożliwiają mówienie o powinności obdarowanego”, a „ujmowanie wdzięczności w kategoriach cnoty zbyt daleko przesuwają granicę tego, co moralnie istotne, więc warto być ostrożnym w posługiwaniu się pojęciami roszczenia czy też prawa do wdzięczności” (Niemczyk, 2007, s. 96 i nast.).

W artykule ukazujemy związek półrocznika z Działalnością Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, stowarzyszenia powstałego w latach 80. XX wieku i „wcinającego się klinem” w zainicjowaną w tym okresie oddolnych działań na rzecz transformacji ustrojowej i zmiany ekonomicznego oraz społeczno-kulturowego położenia jednostek, grup, wspólnot, społeczeństwa¹ (Rodziewicz, 2008), by przejść do ukaza-

1 Określenia tego użyła Ewa Rodziewicz w tekście przygotowanym z okazji 25-lecia działalności tego stowarzyszenia rekonstruując sposoby wpisywania się stowarzyszenia w złożone procesy demokratyzacji przestrzeni publicznej w naszym kraju najpierw przez pryzmat inicjatyw podejmowanych „wobec pęknięć pionowych struktur społecznych i oświatowych po roku 1981”, a następnie wobec struktur poziomych w przestrzeni społecznej i oświatowej po 1989 roku (Rodziewicz, 2008).

nia roli Redaktora Naczelnego w kreowaniu po 1989 roku – także poprzez to ogólnopolskie czasopismo – „nowej” pozycji krajowej pedagogiki, angażującej się krytycznie w analizy zmieniającej się sytuacji edukacyjnej z uwzględnieniem dorobku innych nauk społecznych oraz szeroko rozumianego dyskursu współczesnej humanistyki. Końcowy fragment niniejszego tekstu poświęcony jest spuściznie Redaktora rozwijanej obecnie w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu DSW we Wrocławiu.

KAMIEŃ WĘGIELNY

Kształt półrocznika *Forum Oświatowe* nierozzerwalnie związany jest nie tylko z działalnością Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, ale nade wszystko z charyzmą długoletniego redaktora naczelnego tego czasopisma naukowego – Profesora Zbigniewa Kwiecińskiego. Przypomnijmy, że pierwszym redaktorem naczelnym czasopisma przy Polskim Towarzystwie Pedagogicznym, powołanym z inicjatywy profesorów Polskiej Akademii Nauk – Wincentego Okonia i Bogdana Suchodolskiego w 1981 roku, był jego ówczesny przewodniczący Profesor Mikołaj Kozakiewicz². Zbigniew Kwieciński – jeden z wiceprzewodniczących Towarzystwa przejął tę funkcję w 1991 roku i pełnił ją, przy wsparciu względnie stałego składu osobowego Komitetu Redakcyjnego, przez niemal ćwierć wieku.

Halina Rotkiewicz w tekście przygotowanym z okazji 35-lecia Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego wspominała, że nawet pobieżny przegląd materiałów dokumentujących narodziny i pierwsze chwile działania tego stowarzyszenia pozwalały zorientować się, że choć „uwagę organizatorów i władz zaprzętały bardzo zróżnicowane kwestie”, związane choćby z „dookreśleniem istoty i zakresu merytorycznych pól działalności czy kwestii finansowych”, to od samego początku, w związku z wielokrotnym powracaniem w rozmowach do wątków badań i publikacji w aspekcie współpracy z różnymi organizacjami i instytucjami, dyskutowany był projekt czasopisma (Rotkiewicz, 2016, s. 231). Mając na uwadze przesłanie merytorycznej polifonii, otwarcia na różne środowiska, z podkreśleniem rangi środowiska nauczycielskiego, w tym nauczycieli, Prof. Mikołaj Kozakiewicz poddał pod dyskusję (jak pisze Rotkiewicz po raz kolejny) projekt biuletynu.

Pierwszy numer kwartalnika, który ukazał się jako „Biuletyn poświęcony problemom nauk pedagogicznych, oświaty i wychowania”, jak napisali w słowie wstępnym jego pierwsi redaktorzy – Mikołaj Kozakiewicz (naczelnym) i prof. Wiesław Łukaszewicz oraz doc. Marian Walczak (członkowie redakcji)³, i który sfinansowano

2 W składzie prezydium tego stowarzyszenia znaleźli się Jan Kulpa (WSP w Krakowie), Stanisław Michalski (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza), Mieczysław Pęcherski (Uniwersytet Warszawski), Jerzy Niemiec (Białostocka filia UW), Edmund Trempała (Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy), Marian Walczak (PAN) oraz pełniący zarazem funkcje wiceprzewodniczących Zbigniew Kwieciński (Stacja Naukowo-Badawcza przy IRWiR w Toruniu) i Ryszard Łukaszewicz (Uniwersytet Wrocławski). Profesor Bogdan Suchodolski został honorowym przewodniczącym.

3 Od II walnego Zjazdu Delegatów skład redakcji poszerzono o udział Prof. Kazimierza Denka i doc. Jadwigi Nowak.

ze środków Polskiej Akademii Nauk, pojawił się w 1983 roku. Do roku 1986 ukazało się łącznie jego 5 numerów. Wobec niskiego nakładu i ograniczeń metody „małej poligrafii” podkreślanych w trakcie II Zjazdu PTP, na którym również poszerzono skład redakcji, ale przede wszystkim w związku z wstrzymaniem dotacji PAN, przy jednoczesnym podtrzymywaniu potrzeby istnienia czasopisma, podjęto poszukiwania innych rozwiązań. Prace nad „prawdziwym czasopismem”, jak to określiła Halina Rotkiewicz, zaowocowały powstaniem półrocznika *Forum Oświatowe*.

Dwa pierwsze numery przygotowano w roku 1989, ale wydano łącznie rok później „z pomocą finansową Polskiej Akademii Nauk” i Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Redaktor Naczelny, w porozumieniu z Komitetem Redakcyjnym⁴ wyjaśniając kontekst powołania jeszcze jednego periodyku pedagogicznego – obok 127 (według danych z 1988 roku) czasopism poświęconych oświacie i wychowaniu w Polsce, zwłaszcza, jak wskazał, w „tak trudnej sytuacji ekonomicznej kraju (w tym trudności papierniczych i przeciążenia zakładów poligraficznych)”, której świadomość powstrzymywała Zarząd od „łatwego ulegania nieustannym naciskom członków w celu uruchomienia własnego periodyku co jest naturalną tendencją każdego Towarzystwa Naukowego”, podkreślił oryginalność propozycji w stosunku do „licznej konkurencji” (czyt. obecnych już na rynku wydawnictw.) Zasadać się ona miała na staranności w zakresie formuły i nade wszystko programie czasopisma, który stanowić miał odpowiedź wobec dążenia do tego, aby „być przede wszystkim pomostem między społecznością polskich badaczy, teoretyków i ambitniejszych praktyków procesu wychowania i kształcenia a nauką europejską i szerszej światową” (Kozakiewicz, 1989, s. 3). Ówczesny przewodniczący PTP przekonując, że „W naszych obecnych warunkach, kiedy dostęp do światowej literatury i piśmiennictwa oświatowego jest utrudniony ze względu na brak dewiz na ich zakup z jednej strony, a także ze względu na bariery językowe – z drugiej, powstanie półrocznika, który będzie dostarczał w formie tłumaczeń najciekawszych artykułów i studiów, a także raportów w sprawach oświaty, wydaje się przedsięwzięciem użytecznym. „Sądzimy” – mówił dalej – „że znajdzie ono chętnych odbiorców zarówno w wśród pracowników nauki, jak i działaczy oświatowych, wśród najbardziej aktywnej intelektualnie części nauczycielstwa”.

Stąd, po dyskusji, postawiono przed redakcją następujące zadania:

- (1) uprzystępnianie polskim czytelnikom wiedzy o dorobku różnych spotkań międzynarodowych z uzasadnieniem, że tylko niewielu spośród polskich uczonych może w nich uczestniczyć zachowując niekiedy w dodatku „ich dorobek tylko dla siebie”

4 Komitet wraz z przewodniczącym składał się z 12 członków. Oprócz przewodniczącego Bogdana Suchodolskiego, zastępczyni redaktora naczelnego Jadwigi Nowak, Eugeniusza Króla pełniącego rolę sekretarza redakcji, współpracowali w nim tacy uczeni, jak Bogusław Chmielowski, Kazimierz Denek, Włodzimierz Goriszowski, Józef Kargul, Józef Kuźma, Edmund Trempała, Marian Walczak i Irena Wojnar.

- (2) publikowanie sprawozdań z kongresów wraz z tłumaczeniami „ciekawszych i bardziej nośnych tematycznie wybranych referatów, wystąpień, głosów w dyskusji”,
- (3) zamieszczanie omówień ważniejszych i interesujących książek z pedagogiki (por. Kozakiewicz, 1989, s. 3–4).

Mikołaj Kozakiewicz zwrócił też w tym kontekście uwagę nie tylko na konieczność utrzymania wysokich wymagań recenzenckich, ale i ograniczeń w publikowaniu tekstów polskich autorów, w tym członków PTP, „mających wszak dostęp do innych tytułów. Członkostwo w PTP” – podkreślał – „nie będzie ułatwiało (im) druku ani stwarzało ‘taryfy ulgowej’” (Kozakiewicz, 1989, s. 4).

KAMIENIE MIŁOWE

W 1991 roku redaktorem naczelnym *Forum Oświatowego* został Profesor Kwiecieński. Pierwsze dwa „jego” numery ukazały się rok później (w 1992 roku). Zastępcami zostali Henryka Kwiatkowska, która pełniła tę funkcję aż do połowy 2012 roku, oraz Bogusław Chmielowski. Sekretariatem zajął się Krzysztof Pierścieniak. Przewodniczącym Komitetu pozostał Bogdan Suchodolski, a jego zastępcą mianowano Mariana Walczaka. Role członków Komitetu Redakcyjnego (bez wyróżnionej funkcji) zachował Mikołaj Kozakiewicz oraz pozostali profesorowie: Józef Kargul, Józef Kuźma, Edmund Trempała, i Irena Wojnar. Zabrakło w tym składzie Profesor Jadwigi Nowak, której sylwetkę i zasługi dla PTP i *Forum* upamiętnił w pierwszym numerze w formule „Z żałobnej karty” Prof. Kozakiewicz, teksty rekonstruuje jej dorobek naukowego autorstwa Tadeusza Aleksandra, Henryki Kwiatkowskiej, Józefa Kargula, Mariana Walczaka i in. zamieszczono w numerze drugim z 1992 roku. Numery te, podobnie jak kolejne już pod redakcją Profesora Kwiecieńskiego (z podobnym składem Komitetu i konstelacją współredaktorów), były wydawane – tak jak wcześniej Biuletyn – „z pomocą finansową Polskiej Akademii Nauk” przez Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.

Analizy treści numerów pierwszego i drugiego z lat 1992 oraz 1993 ukazują pełne skupienie na spełnianiu oczekiwań założycielskich, zarówno tych związanych z otwarciem na dyskurs międzynarodowy, jak i na potrzeby praktyki edukacyjnej oraz na udostępnianie łamów nie tylko „znanym uznanym” (w znaczeniu powiązanym z Towarzystwem) autorom. Wśród artykułów poświęconych diagnozie *status quo* sytuacji edukacyjnej w Polsce i ukazujących zarazem podstawy zmieniania kultury edukacji „przez”, a przynajmniej „z udziałem” debaty oświatowej, z odwołaniem do oddolnego potencjału i opracowywania wybranych doświadczeń międzynarodowych, znajdujemy interesujące, inspirujące teksty Profesorów – Mikołaja Kozakiewicza, Zbigniewa Kwiecieńskiego, Henryki Kwiatkowskiej, Ireny Wojnar, Alicji i Józefa Kargulów, a także Bogdana Suchodolskiego, Anny Przećławskiej, Ewy Rodziewicz, Andrzeja Radzewicz-Winnickiego oraz uczonych z doświadczeniem peregrynacji międzynarodowych – Krzysztofa Kruszewskiego, Mieczysława Malewskiego i El-

zbiety Putkiewicz. W tym podwójnym numerze zawarto też tłumaczenia artykułów zagranicznych, a także sprawozdania z wybranych wydarzeń konferencyjnych i recenzje tak ważnych dla zmiany paradygmatycznej szkoły publikacji, jak np. monografia Andrzeja Janowskiego *Uczeń w teatrze życia szkolnego* (1989).

KAMIEŃ MIŁOWE – CIĄG DALSZY

Trwanie przy pryncypiach widoczne jest we wszystkich numerach wydanych pod redakcją Profesora Kwiecińskiego. Znamienny w tym kontekście jest też personalny skład zarówno redakcji, jak i komitetu naukowego oraz struktura poszczególnych numerów (główne sekcje to: „Artykuły”, „Z warsztatów badawczych”, „Dyskusje – Recenzje – Sprawozdania”), a także udostępnianie łamów zarówno doświadczonym, jak i młodszym badaczom. Od roku 1994, w związku z zatrudnieniem Profesora Kwiecińskiego, pozostającego w dalszym ciągu redaktorem naczelnym czasopisma (i przewodniczącym PTP) w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, gdzie objął w pierw funkcję dyrektora Instytutu Pedagogiki, a następnie dziekana powołanego za jego staraniem Wydziału Studiów Edukacyjnych (dodać należy, że Prof. Kwieciński pozostawał w tym samym okresie kierownikiem Zakładu Socjologii Edukacji na tym samym wydziale), wydawcą została toruńska oficyna EDYTOR, kierowana przez Feliksę Kwiecińską, która wspierała prace wydawnicze także w kolejnych miejscach wydawania czasopisma. Tytuł wydawano ze wsparciem finansowym ze strony Komitetu Badań Naukowych, uzupełnianego środkami Wydziału Studiów Edukacyjnych czy pochodzącymi z fundacji Batorego. Skład Komitetu Redakcyjnego niewiele w tej poznańskiej przestrzeni działalności się zmieniał. Profesor Henryka Kwiatkowska ugruntowała swą pozycję jako zastępczyni redaktora naczelnego (od numeru 1–2 [20–21] z 1999 roku), członkami Komitetu Naukowego pozostali Profesorowie Edmund Trempała, Marian Walczak i Irena Wojnar, a dołączyli doń Józefa Chmielewska, Eugenia Malewska. Niezmienną pozostawała także idea przewodnia, decydująca o doborze autorów, formule i strukturze kolejnych numerów.

Mimo że zmieniały się miejsca etatowego zatrudnienia i partner wydawniczy (w latach 2001–2005 było to Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, a od 2006 Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu), to linia wydawnicza 24 tomów i 46 numerów pozostała niezmienną. Zaangażowanie wyrażało się w doborze tekstów reprezentujących aktualny stan badań nad kondycją szeroko rozumianej polskiej oświaty, rekonstrukcje międzynarodowych, istotnych z punktu widzenia rozpoznanych potrzeb krajowych, dyskursów, zarówno teoretycznych, jak i badawczych oraz praktycznych, zapraszanie na łamy autorów reprezentujących wylaniające się w przestrzeni społecznej nowe praktyki edukacyjne. Wiele miejsca poświęcano też publikowaniu sprawozdań z kongresów i konferencji, recenzjom nowości wydawniczych, dyskusjom inspirowanym wydarzeniami naukowymi.

Warto też dodać, że miejsca w znaczeniu środowiska, w których pracował Zbigniew Kwieciński, podlegając swoistej rewitalizacji praktyk akademickich (badawczych, organizacyjnych), zyskiwały na znaczeniu w świecie akademickim. Profesor

miał bowiem wybitny talent w odkrywaniu potencjału kadry i wzmacnianiu przedstawicieli różnych podejść niezależnie od tego, na ile były one bliskie pedagogice krytycznej, w której osadzone były prowadzone przez Niego badania. Cechę tę wzmacniała czy też konstytuowała ciekawość innego – dyskursu, podejścia, osobowości naukowej badacza. Dotyczyło to też, a może przede wszystkim przedstawicieli młodszej generacji.

Redagowanie czasopisma afiliowanego przy Polskim Towarzystwie Pedagogicznym wpisywało się w pełni w sposoby bycia Profesora w świecie akademii – wybitnego uczonego, zaangażowanego badacza, krytycznego pedagoga z misją zmieniania świata przez otwartą, przepełnioną dialogiem ze wszystkimi jej podmiotami edukację. Oczywiście, nie było to jedyne takie „narzędzie”. Jego działalność była wzmacniana przez obecność w takich ciałach kolegialnych, jak Komitet Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk czy Centralna Komisja ds. Stopni i Tytułów Naukowych.

WSPIERANIE POLIFONICZNIE PO/MYŚLANEJ PEDAGOGIKI

Rolę czasopisma wpisanego w działalności Profesora ujmowaną przez Marię Czerpaniak-Walczak w niniejszym numerze w kategorii demiurga debaty, odzwierciedlają numery specjalne *Forum*. Inicjatywa ta pojawiła się w „okresie poznańskim” i wiązała się z podjęciem wyzwania / otwarcia (się) instytucjonalnych możliwości poszerzenia systemowej działalności przez tworzenie węzłów współpracy – w języku Yrie Engeströma – z różnymi, pochodzącymi z bliższych i bardziej odległych miejsc, podmiotami także zainteresowanymi zmianą *status quo*⁵. Pierwszy z nich, czyli Nr 1–2 z 1994 roku (T. 6, Nr [10–11]) stanowi swoiste zdyskontowanie rezultatu ogólnopolskiej konferencji naukowo-dydaktycznej „Współczesne teorie i problemy socjologii edukacji na warsztatach badaczy i nauczycieli akademickich” zorganizowanej przez Zakład Socjologii Edukacji UAM w Błażejewku k. Kórnika pod Poznaniem w dniach 15–17 września 1993 roku. Wprawdzie, jak zaznaczył w „Słowie wprowadzającym” Redaktor Kwiecieński, choć z zaproszenia kierowanego do wszystkich ośrodków akademickich w Polsce nie wszyscy skorzystali, jako że „nie we wszystkich wydziałach, instytutach i katedrach socjologicznych i pedagogicznych prowadzone są zajęcia z socjologii wychowania (edukacji, wychowawczej) czy społecznych podstaw wychowania (pedagogiki)”. I choć jak pisał Zbigniew Kwiecieński „Z niektórych uczelni przyjechali obserwatorzy, pragnący raczej wysłuchać niż wygłaszać referaty”, a tom konstytuują „materiały bardzo różnorodne: od prób rozpoznania aktualnych problemów rozwoju edukacji w Polsce, przez studia nad głównymi nurtami współczesnej socjologii edukacji, pedagogiki i psychologii społecznej, przez kilka komunikatów z badań empirycznych, aż do ważnego dla nauczycieli akademickich socjologii edukacji studium o nauczaniu tego przedmiotu w USA, do którego istotnym elementem jest tłumaczenie rozprawy Floriana Znanieckiego” (Kwiecieński, 1994a, s. 3), to trudno nie dostrzec postawienia istotnego kamienia milowego na drodze

5 Zob. Teoria rozwojowych węzłów działalności prezentowaną m.in. w pracach Yrie Engeströma z 1999 czy 2012 roku.

ku restauracji tego pogranicznego kierunku badań i nauczania w uniwersytetach po transformacji ustrojowej 1989 roku.

Kolejny z wymienionych numerów specjalnych oparty jest na wybranych tekstach ogłoszonych w trakcie drugiej (już utrwalającej przyjętą linię rozwoju dyscypliny, osadzenia jej w szerszych dyskursach teoretycznych i praktycznych) ogólnopolskiej konferencji „Teorie i ideologie pedagogiczne a strategie reform oświatowych” zorganizowanej w dniach 2–4 grudnia 1993 w Puszczykowie pod Poznaniem przez Zakład Socjologii Edukacji na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza z udziałem Instytutu Badań Edukacyjnych, Prezydium Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego oraz Prezydium Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk. Materiały były bowiem dzielone z „Zeszytem Specjalnym” czasopisma toruńskiego „Socjologia Wychowania” oraz czwartym tomem serii „Nieobecne dyskursy” redagowanego przez Zbigniewa Kwiecińskiego⁶, zawierającego m.in. tekst referatu ogłoszonego przez Lecha Witkowskiego zatytułowany „Ambiwalencja i Sacrum”. Celem tego spotkania było za/kreślenie „krytycznej analizy map współczesnych całościowych teorii pedagogicznych (...) oraz wyodrębnienie zbiorów przekonań edukacyjnych (...) i ich związków z możliwymi i już realizowanymi strategiami oświatowymi” (Kwieciński, 1993, s. 4). Szeroki udział różnych podmiotów w wydarzeniu i jego efekt w postaci publikacji upowszechnianych w tak znaczących – nie tylko wówczas miejscach i tytułach – dawał (zdaniem „kreatora” tego interdyscyplinarnego i międzyinstytucjonalnego spotkania) „nadzieję na kompetentne podjęcie i rozwiązanie” postawionych „zadań i przesłankę do stworzenia nowego typu konwersatorium dla prezentacji i komentowania strategicznych programów edukacyjnych dla kraju w tym dla rozwoju samoświadomości pedagogiki jako nauki (Kwieciński, 1993, s. 4).

Z roku 1997 pochodzi też podwójny numer specjalny *Forum* zatytułowany „Polacy na progu...” zredagowany przez Profesorów Jerzego Brzezińskiego i Zbigniewa Kwiecińskiego (T. 9, Nr 1/2 [16/17]). Konstytuują go referaty wybitnych uczonych nauk społecznych (pedagogiki, psychologii, socjologii) i humanistyki (Leszek Nowak, Lech Witkowski) ogłoszone w trakcie kolejnej interdyscyplinarnej konferencji naukowej zorganizowanej ponownie w Puszczykowie pod hasłem „Polacy na progu trzeciego tysiąclecia” przez WSE UAM, i Instytut Psychologii UAM poświęconej wielostronnym analizom komplikowania się „na oczach” uczestników spotkania „rozwoju tak wyraźnie określonych po roku 1989 kierunków zmian polskich, czyli demokracji parlamentarnej, gospodarki rynkowej, pluralizmu kulturowego i politycznego, otwarcia na świat zachodni z przyspieszeniem wpływów wzorów kulturowych i cywilizacyjnych włącznie (Kwieciński, 1997b, s. 5). Z tego tomu pochodzi często przywoływany tekst „Zapętlenie kwestii edukacyjnej w sytuacji gwałtownej zmiany jej kontekstu (Kwieciński, 1997b, s. 267–275).

Jak wyżej wspomniałam, od drugiego numeru 2006 roku współwydawcą *Forum Oświatowe* jest Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu, która to uczelnia stała

⁶ Zawiera on m.in. tekst referatu ogłoszonego przez Lecha Witkowskiego zatytułowany „Ambiwalencja i Sacrum”.

się wówczas podstawowym miejscem pracy przewodniczącego Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego i redaktora naczelnego czasopisma. W słowie „Od redakcji” poinformowano o tym fakcie czytelników zaznaczając jednocześnie, iż „*Forum* pozostaje jednocześnie czasopismem ogólnopolskim, otwartym na wszystkie środowiska akademickie pedagogiki i nauk dla niej podstawowych, współpracującym z twórczymi pedagogami – praktykami” (FO, 2006, Nr 2[35], s. 5).

DZIEDZICTWO I „PROGRESYWNA” KONTYNUACJA

W 2012 roku, po ukazaniu się 13 numerów półrocznika redaktor naczelny zwrócił się do władz Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego⁷ z sugestią przekazania spraw redakcyjnych – wymagających wpisania w „nową” politykę czasopiśmienniczą związaną m.in. z umiędzynarodowieniem, wprowadzeniem do baz i udostępnienia ich zasobów w otwartej przestrzeni cyfrowej – przedstawicielom młodszego (nieco) pokolenia współpracowników z tej uczelni⁸.

Czasopismo objęte przez nową redakcję w 2013 roku stara się wpisywać w działalność Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego w zgodzie z ideą przedstawioną przez przewodniczącą Joanną Madalińską Michalak⁹ na Nadzwyczajnym Walnym Zjeździe Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego i Jubileuszu Towarzystwa w 2016 roku sformułowaną/ujętą jako „dialog z tradycją przy uznaniu za niezbywalne konieczności i walory myślenia prospektywnego” (Rotkiewicz, 2016, s. 236). Wskazane u zarania w programie Towarzystwa harmonijne łączenie zadań naukowych i społecznych, przy uznaniu za priorytetową funkcję tworzenia pomostów między nauką i praktyką, między naukowcami i nauczycielami odzwierciedlane w formule *Forum* przez

7 Zob. np. sprawozdanie z IX Walnego Zjazdu Delegatów PTP 24 IV 2008. Protokół obrad wskazujący, że w trakcie dyskusji po pierwszym punkcie posiedzenia dotyczącego przyjęcia sprawozdania Zarządu Głównego był komentarz prof. Zbigniewa Kwiecińskiego, który zwrócił uwagę m.in. na znaczenie wydawnictw Towarzystwa (FO, Przegląd Historyczny, PWE) sygnalizując konieczność przekształcenia wydawanego co pół roku FO w kwartalnik. Przewodniczący, mając na uwadze rangę pisma, wskazał też na konieczność zamieszczania streszczeń w języku angielskim i informacji dotyczących publikacji w Internecie (Rotkiewicz, 2008, 147–148).

8 Bogusławie Dorocie Gołębiak, pełniącej wówczas funkcję wicerektora ds. nauki i współpracy z zagranicą, Hanie Cervinkovej – dyrektor Międzynarodowego Instytutu ds. Kultury i Edukacji (IISCE) oraz Beacie Zamorskiej. W wyniku porozumienia Towarzystwa z uczelnią, pierwsza z wymienionych została powołana na stanowisko redaktora naczelnego, druga jej zastępczyni ds. międzynarodowych, a trzecia została pierwszym sekretarzem redakcji. Sprawami związanymi z cyfryzacją i wprowadzaniem czasopisma do otwartej przestrzeni wydawniczej zajęła się Ewa Rozkosz. Od 2019 pełną opiekę administracyjno-wydawniczą sprawuje Magdalena Karciarz.

9 Warto w tym miejscu przypomnieć, że Zbigniew Kwieciński, który w 1990 roku został przewodniczącym PTP, (profesor Joanna Rutkowiak i Henryka Kwiatkowska wice, a Marian Walczak sekretarzem) pełnił tę funkcję do 2014 roku. Prof. Joanna Madalińska-Michalak przewodniczyła Towarzystwu w latach 2014–2020, czyli dwie kadencje. Sprawozdanie z tego okresu przedstawiła w tekście „Działalność w latach 2017–2020” (FO 2020, T. 32, Nr 2[64]). Następnie przewodniczącym został prof. Piotr Kostoły, który pełni tę funkcję do dziś.

wszystkie lata bezpośredniego zarządzania nim przez Profesora jest przedmiotem troski i zabiegów do dziś.

„Trzymanie kursu” dialogu teorii i praktyki, uczonych i nauczycieli, ekspertów oraz aspirujących do pierwszego stopnia naukowego doktorantów, zostało wzmocnione po 2014 roku przez wprowadzenie do struktury dodatkowej sekcji „Z praktyki”. Teksty, których autorami są zarówno badacze, nauczyciele akademicy, jak i nauczyciele praktycy, a także przedstawiciele profesji związanych z szeroko rozumianą edukacją (terapeuci i osoby zarządzające placówkami oświatowymi) poddawane są pełnej procedurze (z podwójnymi „ślepyimi” recenzjami włącznie).

Profesor Kwieciński uwrażliwił nas na wagę włączania się czasopisma w ważne dyskursy oświatowe poprzez wydawanie numerów specjalnych. Jako uczestniczka wydarzenia doświadczyłam m.in. wagę opublikowania przed Ogólnopolskim Zjazdem Pedagogicznym w 1998 roku w Poznaniu numeru specjalnego „Listy o edukacji” pod redakcją Lecha Witkowskiego, a w 2008 roku – jako osoba koordynująca rozwój tzw. zaangażowanych nurtów naukowych w Dolnośląskiej Szkole Wyższej – wydania „Studiów z posthumanistycznej filozofii podmiotu” pod redakcją Michała i Wojciecha Kruszelnickich. W 2012 roku Redaktor Kwieciński, zachęcił, w związku z włączeniem się reprezentantów kilku zespołów badawczych w DSW do poddania dyskusji prowadzonych studiów i wyników badań w trakcie kongresów międzynarodowego stowarzyszenia badaczy przyjmujących w prowadzonych studiach i poszukiwaniach empirycznych szerokiej perspektywy społeczno-kulturowej (*International Society for Cultural and Activity Research*)¹⁰ do przygotowania numeru specjalnego poświęconego wybranym przykładom prac sytuowanych w tym nurcie (Gołębiak i Zamorska, 2012). Rok później doszło do realizacji uzgodnionego z Profesorem Kwiecińskim poświęcenia jednego z numerów półrocznika tematyce pojawiających się w tym czasie i dość ekspansywnie zaznaczających swą obecność w poszerzonej przestrzeni edukacyjnej – takich nowych praktyk profesjonalnych, jak coaching, tutoring, mentoring (Fornalczyk i Pereświat-Sołtan, 2013). Kolejne wydanie półrocznika również miało charakter numeru specjalnego. Interdyscyplinarny zbiór tekstów zebranych pod tytułem *Edukacja dla zmiany. Kryzysy, diagnozy, działania* (Cervinkova i in., 2014) połączyła „wspólna diagnoza społeczno-kulturowej i ekonomiczno-politycznej sytuacji, w której edukacja podporządkowana została z jednej strony rozumowi technicznemu, z drugiej zaś oczekiwaniom rynku, polityków i pracodawców. Impulsem do tej zmiany jest podzielany przez autorów zamieszczonych w tomie tekstów pogląd, iż istotą, sednem współczesnego kryzysu kultury jest sprowadzenie edukacji do roli narzędzia, instrumentu podporządkowanego określonej strategii społecznej. W naszym przekonaniu edukacja jest zawsze wartością autoteliczną, stwarzającą możliwości do rozwoju jednostek, grup społecznych oraz wspólnot, jak i szansą do ich emancypacji” (Cervinkova i in., 2014, s. 9). Autorami zawartych w nich tekstów są badacze krajowi i zagraniczni z doświadczeniami zaangażowania w zmianę społeczną *via* projekty emancypacyjne rozsadzające „od środka” sztywne ramy oświaty

¹⁰ Zob. np. Gołębiak i Zamorska (2012), Cervinkova, Gołębiak, Ligus, Zamorska (2012).

publicznej¹¹. Dwa numery specjalne przygotowano w środowiskach pedagogicznych dwóch uniwersytetów: Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy i Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. Mam tu na uwadze zeszyt „Samotność w kulturze i wychowaniu” (T. 26, Nr 1(51) zredagowany przez Piotra Kostyło i tom „Pogranicze pedeutologicznych dyskursów” (T. 27, Nr 2(54) oparty na referatach wygłoszonych w trakcie ogólnopolskiej konferencji w Olsztynie, zredagowany przez Hannę Kędzierską i Monikę Maciejewską.

WDZIĘCZNOŚĆ

Półrocznik *Forum Oświatowe* związany z Polskim Towarzystwem Pedagogicznym to tylko jedna (choć chciałoby się powiedzieć jedyna w swoim rodzaju) z inicjatyw wydawniczych Zbigniewa Kwiecieńskiego. Wśród czasopism wykreowanych i współkreowanych przez Profesora w różnych okresach Jego działalności naukowej i naukowo-dydaktycznej, i (co warto zaznaczyć) funkcjonujących w przestrzeni akademickiej do dziś, wymienić trzeba dwa tytuły: toruńskie *Acta Universitatis Nicolai Copernici – Socjologia Wychowania* oraz założony na Wydziale Studiów Edukacyjnych w Poznaniu kwartalnik *Studia Edukacyjne*. W kontekście tym nie sposób nie uzupełnić listy inicjatyw wydawniczych o serie wydawnicze, choćby takie jak seria „Nieobecne dyskursy” wykreowana na początku lat 90. czy druga, zatytułowana „Poza kulturową oczywistością”, pochodząca już z ostatniego okresu współpracy z Dolnośląską Szkołą Wyższą. Przy onieśmielającej świadomości szerokiej skali czy też bogatej palety nie tylko wydawniczych dokonań Profesora, podjęta w niniejszym tekście próba wyrażenia wdzięczności wobec współzałożyciela reprezentowanego tytułu z pełnym przekonaniem, że przyjęcie w tekście kategorii analitycznej, jaką jest wdzięczność w rozumieniu filozofii moralności i tak nie wyczerpuje naszych zobowiązań wobec pamięci i spuścizny Wielkiego Uczzonego, Pedagoga, Redaktora.

BIBLIOGRAFIA

- Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne. Socjologia Wychowania.* (1994). 12 Tom specjalny.
- Cervinkova, H., Mendel, M., Nowak-Dziemianowicz, M., Szkudlarek, T. (red.). (2013). Edukacja dla zmiany. Kryzysy, diagnozy, działania. *Forum Oświatowe*, 25(3(50)). <https://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/issue/view/5>
- Engeström, Y. (1999). Activity theory and individual and social transformation. W: Y. Engeström, R. Miettinen, R-L Punamäki-Gitai (red.), *Perspectives on activity theory* (s. 19–39). Cambridge University Press.

11 Autorami zawartych w nich tekstów są badacze krajowi i zagraniczni z doświadczeniami zaangażowania w zmianę społeczną *via* projekty emancypacyjne rozsadzające „od środka” sztywne ramy oświaty publicznej (oprócz tekstów redaktorów, mamy tu artykuły przygotowane m.in. przez Pauline Lipman, Erica Gutsteina, Jeffreya Goldfarba, Rozalię Ligus, Agnieszkę Dziemianowicz-Bąk, Lucynę Kopciwicz, Urszulę Dzikiewicz-Gazdę i in.).

- Engeström, Y., Sannino, A. (2012). Badania nad ekspansywnym uczeniem się: założenia, wnioski, przyszłe wyzwania. *Forum Oświatowe*, 24(1(46)), 209–266. <https://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/article/view/121>
- Fornalczyk, A., Pereświat-Sołtan, A. (red.). (2013). Tutoring, coaching, mentoring – nowoczesne metody uczenia się w organizacjach. *Forum Oświatowe*, 25(2(49)). <https://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/issue/view/4>
- Gołębniak, B.D., Zamorska, B. (red.). (2012). Ku perspektywie społeczno-kulturowej w edukacji. *Forum Oświatowe*, 24, (1(46)). <https://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/issue/view/3>
- Gołębniak, B.D., Ligus, R., Zamorska, B. (2012). Kongresy International Society for Activity Research (ISCAR), Sevilla 2005; San Diego 2008; Rzym 2011. *Forum Oświatowe*, 24(1(46)), s. 319–325. <https://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/issue/view/3>
- Janowski, A. (1989). *Uczeń w teatrze życia szkolnego*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Kędzierska, H., Maciejewska, M. (red.), (2015). Pogranicza pedeutologicznych dyskursów. *Forum Oświatowe*, 27(2(54)) Numer Specjalny. <https://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/issue/view/16>
- Kostyło, P. (red.). (2014). Samotność w kulturze i wychowaniu. *Forum Oświatowe*, 26(1(51)). <https://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/issue/view/6>
- Kozakiewicz, M. (1989). Do czytelników Forum Oświatowego. *Forum Oświatowe*, (1/2), 3–5.
- Kruszelnicki, M., Kruszelnicki, W. (2008). Studia z posthumanistycznej filozofii podmiotu. *Forum Oświatowe*, Tom Specjalny.
- Kwieciński, Z. (1994a). Słowo wprowadzające. *Forum Oświatowe*, (1(10)), 3–4.
- Kwieciński, Z. (1994b). Teorie i ideologie pedagogiczne a strategie reform oświatowych. Wprowadzenie do zbioru tekstów z konferencji. *Forum Oświatowe*, (2(11)), 3–6.
- Kwieciński, Z. (1997a). Próg zamętu, próg nadziei... Słowo wprowadzające. *Forum Oświatowe*, (1/2(16/17)), 5–8.
- Kwieciński, Z. (1997b). Zapętlenie kwestii edukacyjnej w sytuacji gwałtownej zmiany jej kontekstu, *Forum Oświatowe*, (1/2(16/17)), 267–275.
- Niemczyk, F. (2007). Wdzięczność jako źródło obowiązków moralnych. *Etyka*, 40, 93–114. <https://doi.org/10.14394/etyka.436>
- Rodziewicz, E. (2008). Polskie Towarzystwo Pedagogiczne w dynamice tworzenia sfery publicznej. *Forum Oświatowe*, 20(2(39)), 125–146.
- Rotkiewicz, H. (2008). IX Walny Zjazd Delegatów Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego 24 IV 2008 r. Protokół obrad. *Forum Oświatowe*, 20(2(30)), s. 147–155.
- Rotkiewicz, H. (2016). Nadzwyczajny Walny Zjazd Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego i jubileusz towarzystwa. *Rocznik Pedagogiczny*, 39, 229–240. https://journals.pan.pl/Content/108224/PDF/Rocznik_ped_39_s_229_240.pdf?handler=pdf
- Witkowski, L. (red.). (1998). Listy o edukacji. *Forum Oświatowe*, (2(39)) Tom Specjalny.

Witkowski, L. (1994). Ambivalencja i Sacrum. O religioznawczym wyzwaniu M. Eliade dla pedagogiki. W: Z. Kwieciński (red.), *Nieobecne dyskursy* (cz. IV, s. 47–61). Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.